

Małgorzata Mikut

"Młodzież akademicka a kariera zawodowa", Agnieszka Cybał-Michalska, Kraków 2013 : [recenzja]

Pedagogika Szkoły Wyższej nr 2, 165-170

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Małgorzata Mikut

Uniwersytet Szczeciński

Agnieszka Cybal-Michalska, *Młdzież akademicka a kariera zawodowa*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2013, ss. 405

Kariera zawodowa nabiera współcześnie szczególnego znaczenia na skutek wielu dokonujących się przeobrażeń rynku pracy związanych z zatrudnialnością, znaczeniem korporacji oraz bezpieczeństwem socjalnym. Życie wielu wpisane jest w kategorię ryzyka, niepewności przyszłości, ustawicznego kształcenia się i tworzenia na nowo biografii zawodowej. Należy jednak podkreślić, że aktualnie rozumienie kariery zawodowej jest bardzo zróżnicowane i trudne do jednoznacznego określenia w obliczu wielości wzorów karier.

Kariera zawodowa jest przedmiotem publicznej debaty zwłaszcza w kontekście zjawiska prekariatu¹, które odnosi się głównie do młodego pokolenia, na starcie w dorosłość doświadczającego wielu barier w dostępie do zatrudnienia. W obliczu bezrobocia młodzież próbuje różnych strategii mających zbliżyć ją do odniesienia sukcesu na rynku pracy. Jedną z nich jest „inwestycja” w wykształcenie. Młodzi podejmują studia, kontynuują kształcenie na kolejnych studiach i kursach, często „kolekcjonując” dyplomy, których uzyskanie nie zawsze przekłada się na zatrudnienie. W karierę zawodową bowiem wpisuje się nie tylko chęć pracy, ale przede wszystkim jej wizja i działania zmierzające ku jej realizacji. Istotne jest tu poczucie własnego sprawstwa, a także świadomości jego możliwości i ograniczeń.

Niemożność realizowania się w pracy bądź praca na „chwile” (dorywcza) to jeden z czynników odraczania młodego pokolenia, „wchodzenia” w pełną dorosłość. „Podjęcie pracy stanowi ważny czynnik sytuujący mło-

¹ *Pęczniący prekariat* (rozmowa Krystyny Hanygi z dr. hab. Ryszardem Szarfenbergiem), „Sprawy Nauki”, www.sprawynauki.edu.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=2305:prekaryzacja-w-ofensywie&catid=301&Itemid=30 (29.09.2012).

dego człowieka w świecie osób dorosłych, zatem ograniczenia, jakie wiążą się z rynkiem pracy dla młodych pracowników, mogą istotnie ograniczać ich psychiczne i społeczne przechodzenie w kierunku dorosłości. Brak możliwości uzyskania w miarę stabilnej sytuacji ekonomicznej wymusza na młodych ludziach przedłużanie zależności od rodziców”².

Istnieje zatem potrzeba opracowań naukowych całościowo ujmujących zjawisko kariery zawodowej z uwzględnieniem jego wieloaspektowości i szerokiego spektrum procesów organizujących ludzką działalność zawodową, ze szczególnym uwzględnieniem orientacji w tym zakresie młodego pokolenia. Pracą, która spełnia wszystkie te warunki, jest niewątpliwie monografia autorstwa Agnieszki Cybał-Michalskiej *Młodość akademicka a kariera zawodowa*.

Rozprawa ta jest cennym i obszernym źródłem wiedzy o fenomenie kariery zawodowej w zglobalizowanym społeczeństwie oraz prezentacją efektów badawczych nad stosunkiem młodzieży akademickiej do kariery. W części pierwszej pracy autorka w sposób bardzo trafny i wyczerpujący prowadzi refleksję nad teoriopoznawczymi podejściami wyjaśniającymi wielość wzorów karier zawodowych. Część ta podzielona jest na cztery rozdziały. Pierwszy z nich to ustalenia definicyjne oraz odniesienia do teorii i ich klasyfikacji głównego pojęcia pracy z uwzględnieniem wzorów karier. Autorka podkreśla: „Bogactwo teoretycznych prób dookreślenia kariery ukazuje wielość ujęć problemowych w analizie tego złożonego zjawiska” (s. 41).

Przekrojowa prezentacja klasyfikacji teorii kariery (teorie treści, teorie procesu, teorie treści i procesu, szersze podejścia teoretyczne, podejście konstruktywistyczne), uwzględniająca kontekst historyczny i kulturowy, wskazuje na zróżnicowanie źródeł i perspektyw poznawczych. Podkreśla się także potrzebę „generowania nowych podejść, które przekroczą granice określone przez cząstkowe paradygmaty, tak aby były one relewantne w XXI wieku” (s. 50). Świadomość złożoności zjawiska kariery ukierunkowuje uwagę badaczki na multidymensyjność, wielokierunkowość, elastyczność, kontekstualizm, co staje się podstawą, jej zdaniem, zasadności „integrowania mikroteorii w metateorię”, a także „rozwoju międzykulturowego doradztwa zawodowego”.

² A.I. Brzezińska, R. Kaczan, K. Piotrowski, M. Rekosiewicz, *Odroczona dorosłość: fakt czy artefakt?*, „Nauka” 2011, nr 4, s. 92.

Na końcu wnikliwej analizy dorobku teoretycznego w zakresie istoty kariery autorka wskazuje teorię konstrukcji kariery Marka L. Savickasa jako podstawę teoretyczną do podjęcia własnych badań prezentowanych w rozprawie. O wyborze tej teorii przesądziła poczyniona przez Savickasa „próba połączenia i integrowania trzech teoretycznych tradycji: podejścia rozwojowego, podejścia narracyjnego oraz zróżnicowania, tworząc tym samym perspektywę teoretyczną zwaną teorią zachowań zawodowych” (s. 55).

Wzory karier – jako dopełnienie tego rozdziału – są wnikliwym studium dorobku wielu badaczy w tym zakresie, wskazując na prekursorów i kontynuatorów. Autorka charakteryzuje modele kariery Michaela Drive-ra, Donalda E. Supera, a także modele kariery pracowników o czarnym kolorze skóry, autorstwa Floyd Dickensa i Jacqueline B. Dickens, oraz modele kariery XXI wieku Jima Biolosa. Na szczególną uwagę zasługuje w problematyzowaniu tego zjawiska odniesienie do świata „bez granic” i kategorii karier „międzynarodowych wędrowców”.

Rozdział drugi pracy to prezentacja rozumienia kariery zawodowej w ujęciu trzech perspektyw teoretycznych: strukturalno-funkcjonalnej, interakcjonizmu symbolicznego i teorii strukturyzacji Anthony’ego Giddensa oraz przegląd wybranych stanowisk teoretycznych w nawiązaniu do badań je testujących. Autorka pokazuje ewolucję myśli i badań nad fenomenem karier zawodowych, począwszy od klasyka tych teorii cechy i czynnika Parsonsa, a skończywszy na teorii konstruowania kariery Savickasa. Walory tego rozdziału dopełniają szczegółowe charakterystyki typologii osobowości zawodowych oraz determinant kariery zawodowej. W podsumowaniu autorka konstatuje za Augustynem Bańką: „perspektywy ukazujące zróżnicowanie podejść teoretycznych do zjawiska kariery przyczyniły się do zmian paradygmatycznych. Przejście od tradycyjnego do nowego paradygmatu to w istocie przejście od teorii skoncentrowanych na: a) wyborach zawodowych, b) diagnostyce [...] potencjału rozwoju zawodowego i osobowości podmiotu, c) zdefiniowaniu, kim człowiek jest, kim człowiek już się stał, do teorii skupionych na: a) projektowaniu karier [...], b) autodiagnozie możliwości i barier tkwiących w podmiocie [...] i zastanych w środowisku, w świecie, c) definiujących, kim się człowiek staje, jak się człowiek staje w zależności od kontekstów, w których jest osadzony” (s. 122).

Rozdział trzeci to ujęcie kariery w perspektywie biografii zawodowej jednostki. Interesujące są tu rozważania wokół kariery rozumianej jako „własność jednostki”. Autorka dostarcza wielu dowodów na poparcie nowatorskiego ujęcia problematyki tej kategorii pojęciowej. Takie podejście „wiąże się z indywidualistycznym założeniem o niepowtarzalności jakości kariery każdego człowieka” (s.128). Tym samym podkreślane jest jej podmiotowe zabarwienie, przypisanie konkretnej jednostce. Na personalną karierę składa się sekwencja zajmowanych pozycji i stanowisk, doświadczeń, pełniących przez jednostkę ról, funkcji. „Kontekstu dla planowania, kierowania i zarządzania karierą oraz podejmowania przez podmiot decyzji na temat kariery dostarcza fuzja wiedzy na temat możliwości tkwiących w podmiocie oraz rozpoznanie rynku pracy i możliwości zastanych w świecie pracy” (s. 135). Cybal-Michalska uwypukla znaczenie czynnika sprawczego w planowaniu kariery oraz potrzebę ciągłego organizowania życia zawodowego z obowiązującą formułą „zrób to sam” oraz umiejętności przetwarzania informacji. Wskazuje także na potrzebę teoretycznego i badawczego podejścia do wybranych obszarów praktyki zarządzania karierą. Rozdział ten domyka refleksja nad subiektywnym sensem karier w kontekście jej satysfakcjonującego przeżywania. Na uwagę zasługują przywołane kategorie: proaktywności, poczucia sukcesu w karierze, satysfakcji z pracy „kotwic kariery”, dwoistości kariery.

Ostatni rozdział (czwarty) części teoretycznej, zatytułowany „*Dojrzwianie*” młodzieży do kariery rozpoczyna prezentacja „rozwoju kariery zawodowej człowieka i jego uwarunkowań” w jego dynamicznym wymiarze. Autorka charakteryzuje specyficzne zmiany ilościowe i jakościowe dokonujące się w okresie adolescencji, odnosząc je do podmiotowych aktywności. Podmiotowość, zdaniem autorki, „stanowi ważką kategorię bycia młodego człowieka w świecie, w którym kariera „robi karierę” (za Baumanem) i jest „własnością jednostki i to już na wczesnych etapach rozwoju kariery” (s. 172). Rozwój kariery to proces całościowy, realizujący się w ciągle zmieniających się kontekstach życia. Rozwój kariery jest silnie związany z rozwojem osobistym. Na uwagę zasługuje koncepcja „dojrzałości do kariery”, która za Savickasem nazywana jest „zdolnością przystosowawczą”, fazowość rozwoju kariery, przypisanych jej zadań rozwojowych oraz ról w karierze. W kolejnej części tego rozdziału podkreślane są: dynamizm, istota i znaczenie kompetencji kariery oraz permanentnego ich rozwijania w oce-

nie dynamiki rynku pracy oraz planowania kariery. Na tym tle analizowana jest kategoria „kapitału kariery”. Rozdział dopełnia problematyzowanie zagadnienia „tranzycji z edukacji na rynek pracy w kontekście przejścia od młodości do dorosłości” jako ważnego zadania rozwojowego okresu młodości. Cenne są przywoływane doniesienia badawcze przejścia STW (*School-to-Work*) oraz opisy wskaźników tranzycji.

Sposób prezentacji stanowisk teoretycznych, dokonane zestawienia i porównania, odniesienie się także do obszarów zaniedbanych, niszowych jak i wskazywanie pojawiających się tendencji czyni część teoretyczną cennym kompendium wiedzy o karierach zawodowych.

Część druga – empiryczna – to prezentacja efektów badawczych dotyczących autoidentyfikacji młodzieży akademickiej, jej stylów tożsamościowych, orientacji normatywnych, orientacji prorozwojowych i proaktywnych studentów wybranych dziedzin nauki trzech poznańskich uczelni wyższych. „Główną osią narracji jest percepcja, ocena i interpretacja wybranych aspektów kariery przez badaną młodzież” (s. 204). Na podkreślenie zasługuje rozbudowane narzędzie badawcze w postaci kwestionariusza ankiety, obejmujące zestaw 58 pytań (w zdecydowanej większości autorskich), zastosowane do zlokalizowania trzech kategorii zjawisk. Pierwsze z nich to autoidentyfikacje młodzieży akademickiej znajdującej się w momencie podwójnej tranzycji uzyskanej z okresu młodości do dorosłości oraz z edukacji na rynek pracy. Kolejne zjawisko, które wymaga uchwycenia dotyczy własności osobowościowych wynikających z diagnozy subiektywnych ocen i preferencji w wymiarze nastawień prorozwojowych i proaktywnych młodzieży akademickiej, warunkujące jej „orientacje zachowaniowe” w karierze. Trzecim obszarem poddanym badaniu są poglądy i opinie na temat kariery oraz własnej kariery z perspektywy młodzieży akademickiej wchodzącej na rynek pracy po ukończeniu edukacji na poziomie wyższym. Badaczka w obrębie każdego z tych zjawisk wyróżnia wiele przyporządkowanych im wskaźników. Każdy z nich analizowany jest w zestawieniu z przyjętymi zmiennymi różnicującymi, takimi jak: płeć, wiek, miejsce zamieszkania, stan cywilny, posiadanie dzieci, wykształcenie rodziców, warunki materialne rodziny, typ ukończonej szkoły średniej oraz średnią ocen na tym etapie kształcenia, a także dziedzinę studiowanej nauki. Już samo wyliczenie tych zmiennych i mnogość przyjętych wskaźników potwierdzają zasadność zastosowania

w sondażu wśród studentów tak rozbudowanego narzędzia badawczego. Dowodzi też odwagi zmierzenia się badaczki z wielością wycień statystycznych i ich analizą, z czym świetnie sobie poradziła, potwierdzając tym samym znawstwo metod analiz statystycznych. Na uwagę zasługują szczegółowe prezentacje danych w postaci zestawień, tabel, wykresów i schematów, czyniąc je czytelnymi. Wnioski wskazują na istotne różnice w obrazie analizowanych kategorii, szczególnie w odniesieniu do zmiennych płci i dziedziny studiowanej nauki. Bogactwo analizowanych danych uzyskanych na populacji 354 studentów czyni rozprawę cennym źródłem wiedzy o młodzieży akademickiej kreującej własną biografię zawodową.

W nocie końcowej monografii autorka podejmuje refleksję nad problematyką (auto)edukacji i zachowań proaktywnych wobec kariery i w karierze. Podkreślana jest trudność położenia współczesnego pokolenia, które żyje w zawieszeniu temporalnym, zmagającego się z ryzykiem i szeregiem wynikających z tego niepokojów egzystencjalnych. To wszystko składa się na złożoność i różnorodność karier. Podkreślana jest waga zadań (auto)edukacji w kierunku realizacji strategii proaktywności. Rozwój kariery zatem oznacza drogę osobistego zaangażowania.

Podsumowując całość pracy, pragnę wskazać na jej wysokie walory poznawcze ze względu na bogactwo prezentowanego dorobku teoretycznego w zakresie kariery, odwołującego się zarówno do literatury rodzimej, jak i zagranicznej. Warty podkreślenia jest także piękny i jednocześnie „fachowy” język autorki. Prezentacje stanowisk teoretycznych, jak i trafne odniesienia do nich, dokonane analizy badawcze i konkluzje dowodzą eksperckiej orientacji w problematyce przedmiotu badań.

Rozprawę polecam wszystkim, którzy w centrum swoich zainteresowań umieszczają zagadnienia osobistego zaangażowania nie tylko w konstruowanie kariery, ale we wszystkich wymiarach życia. Dzieło to jest cennym źródłem wiedzy o wymiarach funkcjonowania młodzieży akademickiej w kontekście dokonujących się zmian społecznych, ekonomicznych, kulturowych. Jest to także prezentacja nastojów społecznych pokolenia wstępującego w dorosłe życie. Jest to również świetny przykład kunsztu pracy badawczej. To wszystko sprawia, że może mieć ona szerokie grono odbiorców.